

Горпинич Д. С.

курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Павлова Н. В.

доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЗГВАЛТУВАННЯ ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ

Проблема допиту неповнолітніх та малолітніх осіб, які стали жертвами сексуального насильства під час окупації, набуває величезних масштабів та надзвичайної актуальності. В умовах збройних конфліктів і окупаційних режимів саме діти стають однією з найбільш вразливих груп населення, які часто страждають від насильства, згвалтувань та інших порушень своїх прав. Військові дії та насильницьке утримання територій залишають тисячі дітей без захисту та правової підтримки, що призводить до масових травмувань, які можуть впливати на їхнє психічне та фізичне здоров'я протягом усього життя. Масштаб наслідків таких злочинів для постраждалих неповнолітніх важко переоцінити: багато хто з них потребує тривалої психологічної реабілітації, а також захисту та підтримки на рівні законодавства.

Невід'ємною частиною розслідування таких випадків є проведення допитів, але процес отримання інформації від дітей, які стали жертвами, несе серйозні ризики та виклики. Допит – це слідча (розшукова) дія яка спрямована на отримання від допитуваної особи достовірних відомостей про обставини, що мають значення для встановлення істини в рамках кримінального провадження.

Допит є найбільш поширеним засобом отримання доказів. Тактика проведення допиту цієї категорії осіб обумовлюється віковими особливостями її психіки, що впливають на характер сприйняття, запам'ятовування та відтворення допитуваними обставин кримінального провадження [1]. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі КПКУ) вносить ряд необхідних особливостей при проведенні допиту з неповнолітніми та малолітніми особами, а саме: допит особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день. Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. До початку допиту малолітнім та неповнолітнім особам, роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання [2].

Психологічний стан неповнолітніх потерпілих в таких умовах ще більш вразливий, і це вимагає особливого підходу під час допиту, щоб не поглиблювати травму.

Окрім звичних правил, яких повинен дотримуватися слідчий під час роботи з дітьми, при допиті неповнолітніх потерпілих від зґвалтування під час окупації критично важливо враховувати додаткові фактори: почуття незахищеності, страх перед чужими, тривогу через постійну загрозу, яку діти могли відчувати в умовах окупації. Проведення допиту правоохоронцем жіночої статі в такій ситуації може стати сигналом безпеки через імовірний страх дитини перед дорослими чоловічої статі, та полегшить процес комунікації для потерпілої особи, сприяти відчуттю безпеки і зменшити рівень стресу.

Слідчий також повинен забезпечити особливо делікатне ставлення до дитини, проявляти чуйність та обережність, підтримувати морально й уникати довгих перерв у розмові, що пригнічують психіку. Надзвичайно важливою є активна і турботлива поведінка слідчого, яка допоможе дитині почуватися захищеною, навіть у найскладніших обставинах. Це також включає створення умов, які мінімізують повторну травматизацію, забезпечують емоційний захист потерпілих та дозволяють слідчому отримати необхідну інформацію, не завдаючи дитині додаткових страждань.

Підготовка спеціалістів, які здатні чутливо та професійно працювати з неповнолітніми жертвами насильства, особливо в умовах обмежених ресурсів, є першочерговим завданням. Курси з психологічної підтримки, етики, а також із методів збирання інформації в делікатних ситуаціях можуть підготувати правоохоронців до роботи з травмованими дітьми. Особливий акцент має бути на навчанні жінок для ефективнішої комунікації з потерпілими.

Відповідно до ст. 226 КПК України, допит неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Як законні представники до участі в допиті можуть бути залучені батьки, усиновлювачі, опікуни, інші повнолітні родичі та члени сім'ї. Щодо педагога – то він повинен, під час своєї постійної професійної діяльності, займатися вихованням і навчанням неповнолітніх, такого ж віку, як і потерпіла. До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю слідчий роз'яснює їх обов'язок з'являтися на виклик слідчого, бути присутнім при допиті, ставити запитання, а також право

заперечувати проти запитань. У випадку якщо запитання було відведено, воно все ж фіксується слідчим у протоколі [3].

Проблема допиту неповнолітніх осіб, які стали жертвами зґвалтувань під час окупації, є надзвичайно складною та актуальною, потребуючи спеціалізованого і чутливого підходу. Незважаючи на зміни, передбачені КПК України для захисту прав дітей під час допиту, існує низка прогалин у чинній системі. Зокрема, досі залишається питання психологічного тиску, повторної травматизації та браку фахівців, здатних працювати з дітьми, які зазнали важких психологічних травм. В умовах окупації, коли рівень травматизації дітей є особливо високим, правоохоронці повинні враховувати додаткові фактори, такі як почуття беззахисності, тривоги, страх перед дорослими, і створювати атмосферу, що максимально сприяє відчуттю безпеки.

Ефективність допиту потерпілої особи значно зростає при проведенні його поліцейським жіночої статі, що допомагає знизити рівень стресу та покращити комунікацію з дитиною. Поведінка слідчого має бути активною, доброзичливою і турботливою, щоб дитина почувалася захищеною навіть у надзвичайно важких обставинах. Також важливою є участь законних представників, педагогів або психологів, що є додатковим захистом інтересів дитини.

Отже, для вдосконалення процесу розслідування злочинів проти неповнолітніх під час окупації необхідні подальші зміни на законодавчому рівні, додаткове навчання правоохоронців і створення кризової підтримки для дітей-жертв. Комплексний підхід до захисту прав дитини в таких умовах є критично важливим для забезпечення справедливого розслідування та мінімізації негативних психологічних наслідків для постраждалих дітей.

Список використаних джерел:

1. Нетеса К. Допит неповнолітньої потерпілої при розслідуванні зґвалтувань. URL: <https://sites.znu.edu.ua/stud-sci-soc/Aspirant/STUDENT/tom-7---kopiya.pdf#page=170> (дата звернення: 08.11.2024).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.11.2024).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Харків: Право, 2012. 844 с.. URL: <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/KPK-komentar.pdf> (дата звернення: 08.11.2024).